

Vold og aggresjon

- en reaksjon på avmakt

- Vold og aggresjon er reaksjon på avmakt. Avmakt som tas ut der det er trygt, sier Per Isdal.

- Vi tar ofte ut volden der det er trygt - overfor dem vi kjenner, på dem som er mindre og svakere, der vi er i maktposisjon, forteller Per Isdal, psykolog og leder for behandlingssenteret Alternativ til vold i Stavanger. Det var han, som sammen med Per Nørbech, i 1987 etablerte stiftelsen Alternativ til vold (ATV) - Europas første spesialiserte behandlingstilbud for voldsutøvere.

VOLD GJØR GODT

Avmakt og vold har mange kilder.

- De fleste jeg jobber med har vokst opp med vold sjøl. De har lært det - lært noe om ikke å kjenne empati for de som er svakere og mindre. Så har du kilder i samfunnet: fattigdom eller samfunn

der fedre lever i fare, for eksempel i krigssoner. Dette gir utslag i familiene. Det er ofte der det kommer ut til slutt.

I første omgang er vold godt. Det gir makt, folk gjør som du vil, du føler deg stor og handlende. Isdal sammenlikner det litt med å røyke:

- Det er avreagerende og avstressende der og da, men alle - også du sjøl - vet det er dumt. Og de fleste ønsker egentlig ikke å bruke vold. Men også volden kan bli en vane.

På Hiimsmoen er det betydelig mindre vold enn man kan forvente når en ser på bakgrunnen til ungdommene som bor på kollektivet. Mange har også ifølge papirene sine og politiet, utøvd vold før

Per Isdal. Foto: Privat

de kom til Hiimsmoen, men altså nesten ingenting der. Isdal, som flere ganger har besøkt kollektivet for å holde foredrag, har noen tanker om hvorfor det er sånn.

- De som jobber der er trygge voksne, og de skaper en oversiktlig situasjon. Når du møter folk, og hører på dem - går

det vanligvis bra. Disse ungdommene er vant med å bli møtt med for mye grenser og forventninger. På Hiimsmoen møter de vennlighet og kjærlighet. Et godt menneskesyn og en måte å jobbe på som fremmer trygghet, er nok hemmeligheten, tror han.

VÆR SINNA – MEN IKKE SLÅ!

Mange av ungdommene på Hiimsmoen er, når de kommer dit, sinte og kanskje triste av ulike både kjente og ukjente, forståelige og uforståelige, grunner. Bør de ikke få lov å utagere?

- Det er forskjell på utagering. Sinne er en kjempeviktig følelse. Du må få lov til å føle, tenke og si, også sinte følelser og tanker. Men du skal ikke få lov til å slå. Et sted som Hiimsmoen møter, forstår, anerkjenner og tåler følelser. Men vold er ikke godt for noen. Ingen får noe godt ut av å skade andre og å ødelegge ting - annet enn den øyeblikkelige tilfredsstillelsen jeg snakka om i sta.

Men verbal vold er de nok nødt til å tåle fra de unge, mener han. Så, etter hvert lærer de, med hjelp, å finne en

form alle kan leve med. Isdal er opptatt av at ungdom trenger hjelp til å forstå følelsene sine, og i neste omgang til å uttrykke dem så de blir hørt og tatt i mot.

- Aggresjon er ofte uttrykk for at de er lei seg, og ofte må de lære seg følelsene bak. Mange er også redd eget sinne. De kan ha gjort fæle ting i raseri tidligere. For dem er det viktig å lære å bli trygg – ikke å bite det i seg, men klare å formidle det uten vold.

Mange sinte gutter må lære å bli redde og lei seg – og vise det og forstås på det. Det er en utfordring også for omgivelsene. Verken mennesker eller følelser skal kues.

VIDT VOLDSBEGREP

Per Isdal har først og fremst jobba med vold i nære relasjoner, og han opererer med et ganske vidt voldsbegrep.

- I voldsbegrepet inkluderer jeg alle måter å gjøre noe mot andre på som skader, krenker eller truer, forteller han. Den fysiske volden er den mest konkrete og åpenbare. Den handler om å slå,

sparke, dytte, bite, klype, lugge og holde.

Den psykiske er mer kompleks og omfangsrik. Den handler om å true, degradere, kalle for fæle ting, ydmyke og kontrollere. Under psykisk vold sorterer han emosjonell vold. Det kan være å la være å prate i flere dager for å straffe, avvise, og å få den andre til å føle seg liten. Mellom fysisk vold og psykisk vold har vi seksualisert vold – som handler om psykisk og/eller fysisk tvang, voldtekt og trakassering. Videre snakker Isdal om materiell vold som innebærer å ødelegge ting og å kaste ting for å skremme. Så er det den latente volden: en vet at det kan skje, det er truende i kraft av muligheten.

- Den beskrives som å gå på eggesskall – en må alltid være forsiktig og på vakt.

Isdal mener det er viktig å bruke betegnelsen vold på alt dette for å gjøre virkeligheten tydelig.

ADHD OG TRAUMER

En ungdom som kommer til Hiimsmoen har store problemer og mye i bagasjen. Isdal vet mye om den gruppa.

Mange utagerende ungdommer i barnevernet generelt har med seg diagnosen ADHD. Denne diagnose kan være symptom på en tidlig traumetilstand.

- Dette er en stor diskusjon i verdenssammenheng, og det er dekning i forskninga for å si det. Posttraumatisk stresslidelse er en differensiallidelse til ADHD. Når barn vokser opp med vold endrer de hjernen. Det norske hjelpeapparatet "glemmer" å utrede dette godt nok når det mistenkes ADHD – en glemmer å utrede omsorgsgiver.

Han forteller at en del forskere i USA mener at så mange som 70 prosent av ADHD-barna er traumatiserte barn. Vi vet ikke hvordan dette er i Norge.

- Det vi vet er at de som kommer til barnevernsinstitusjoner ofte har med seg mye vold fra familie og nettverk – også mye seksualisert vold. Dette har i neste omgang i stor grad bidratt til at de har fått rusproblemer.

Og rusmiljøet er i seg sjøl farlig, påpeker

han. Det er mye vold og mange oppgjør. - De lever i ei krigssone. De kan når som helst bli tatt, og trenger å ruse seg for å "slippe unna". Det blir en ond sirkel.

EN VOND TREENIGHET

Alderen mellom 16 og 25 år er menneskets mest voldelige alder. Det er i denne aldersgruppa vi ser mest og verst vold, og det å ha et rusproblem øker muligheten for vold ytterligere. Det er en vond treenighet dette: rus, vold og kriminalitet, forteller Isdal.

- Det er forferdelig viktig med tidlig og god behandling, og det er fantastisk at det finnes et kollektiv som tar tak så tidlig som Hiimsmoen gjør – tar tak før de blir 20 år.

- Og det er viktig at rusmisbrukere får snakke om volden i livet sitt, understreker han, og tror at behandlinga på Hiimsmoen for mange kan forebygge alvorlig vold.

Han ser at de også jobber noe med ungdommenes holdninger til vold, kanskje mer enn de gjør mange andre

steder. Likevel mener han de nok burde jobbe litt mer med det. Det er et vanskelig tema, som må spørres om, tas opp. Det kommer ikke av seg sjøl.

- De jobber jo også eksplisitt med voldsproblematikk ved å invitere meg til å holde foredrag med jevne mellomrom, da, legger han til. Han har vært på Hiimsmoen seks ganger.

Og har nylig vært på besøk på kollektivet i forbindelse med en familiehelg. Det betyr at beboerne får besøk av foreldre eller andre nære. Isdal holdt foredrag for alle sammen, og temaet var "Voldens psykologi – hva er vold, hva er årsakene til vold".

- Det er nok veldig spesielt å sitte på kurs om vold sammen med foreldra sine. Alle virket interessert og noen av ungdommene var aktive.

Han tror det kan ha mye for seg at foreldre og ungdom gjør dette sammen – uansett hva slags forhold de har og har hatt. Det er fint at de har hørt det samme – og å vite at de andre også har hørt. Det

kan bryte noen tabuer, som kan være særlig sterke i disse familiene, og det kan hjelpe folk til å snakke sammen.

- Det er lidelsesfullt å ha ei historie en ikke kan snakke sammen om. Det gjør det ekstra vanskelig å være sammen.

BEHANDLINGSDILEMMA

Rusen er sentral for ungdommene på Hiimsmoen, og i følge Isdal forsterker den alt annet vanskelig. Så når rusen blir borte vil det hjelpe for mange tinge. Men ikke helt, og ikke på alt. Det er også viktig å jobbe med tabubelagte temaer som rus i familien, vold og overgrep. Hvis ikke kan sånne traumer dukke opp igjen mange år seinere – i for eksempel intime relasjoner når personen sjøl stifter familie. Det er livsendringer som for mange kan skape noen utfordringer, og det er ikke uvanlig med reaktivering av traumer når noe blir vanskelig.

Behandlere kan oppleve et dilemma her: Det er på den ene side viktig med positiv psykologi. En skal hjelpe folk til å se framover, finne det som er bra og hva som kan bygges videre på. Da bør en

ikke grave for mye. Men samtidig må det graves for å finne disse traumene som kan ligge som tikkende bomber.

- Det er ikke alltid lett å vite hva det er riktig å sette mest søkelys på av dette, medgir psykologen.

EKTE RELASJONEN SKAPER TRO

Det er samspillet mellom mange faktorer som gjør Hiimsmoen så bra, og også Isdal ser på medleverskapet som kanskje den viktigste enkeltfaktoren.

- For å skape endring er betydningen av relasjon veldig stor. Problemene til ungdommene på kollektivet har oppstått i relasjon, og kan bare repareres i relasjon – og da ikke bare i en relasjon som varer åtte timer om gangen.

Han synes det er godt at det finnes noen som jobber på denne måten. Som jobber med ungdommene over langt tid i strekk, og er seg sjøl i relasjonen.

- På mange barnevernsinstitusjoner er filosofien at en ungdom skal behandles likt av alle de voksne, og at de ikke skal

knytte seg for sterkt til enkeltpersoner – det er så feil! Det er nærhet og ekte relasjon som skaper tro.

Og det er vanskelig å unngå nærhet og ekte relasjoner når de ansatte lever livene sine så tett med ungdommene – mange både med partnere og barn. Og det, særlig at det lever barn på Hiimsmoen, er et viktig element i seg sjøl, sånn Isdal ser det.

- Ungdommene ser de voksne sammen med barna sine. De ser omsorg og empati og gode modeller. De ser voksen/ barn-relasjoner helt uten vold, og de får sjøl mulighet til å omgås og kjenne på, omsorg for barn. Og barn får som kjent fram det beste i folk, smiler han. Han tror at barna sjøl også blir bra folk av å vokse opp sånn. De får tillitt og blir tolerante. Altså: Dette er bra for alle! Under forutsetning av at det er en trygg atmosfære for de barna som vokser opp der da, og det sørger de jo for at det er på Hiimsmoen, legger han til.

FORMIDLER TRO OG TILLIT

Det ligger mye gjensidig tillit i dette. En

tillit som blir levd på så mange måter på dette kollektivet, og som Isdal mener er av så stor betydning. Som for eksempel at ingen dører er låst, at det ikke er våkne nattevakter, og at knivene ikke er innelåst.

- Jeg tror at innelåste kniver kan skape mer vold, fordi det signaliserer mistillit. Det å formilde tro og tillit er gjennomført på Hiimsmoen. Det gir resultater.

Den svært sjeldne bruken av tvangstiltak og det at de aldri driver med holding, er også en del av denne tilliten

- Det er veldig bra! Tid og tålmodighet er virkemidlene. Særlig disse ganske tungt belasta ungdommene tåler holding og tvangsmetoder dårlig. Det har vært alt for mye av denne type metoder i barnevernet. Dessverre er det fortsatt for mye av dette rundt omkring. Det var en ideologi dette med bruk av voksenmakt og "gølving" som metode.

FRITAR FOR ANSVAR

Men de fleste på Hiimsmoen er der på barnevernets tvangsparagraf. Det er jo

faktisk veldig konkret tvang. Hva tenker Isdal om det?

- Jeg har ikke tro på tvang generelt, men denne type tvang kan noen ganger være nødvendig og god. Noen ungdommer trenger å bli fratatt ansvaret på denne måten. Men det er en sammenheng mellom tvang og etikk. Tvang må gå sammen med et menneskesyn som er grunnleggende kjærlig. Det gjør det her.

Og tvangen må absolutt ikke være straff, mener han.

- Skal vi skape forandring må vi stoppe vårt eget behov for straff.

På Hiimsmoen får utagerende ungdommer forståelse. De blir møtt med lyttende voksne som kan høre på historiene deres om vold og kriminelle handlinger uten at de tipser politiet eller oppfordrer dem til å melde seg så de "kan ta sin straff". Men er det å la dem slippe for billig? – en stilltiende aksept?

- Nei. Vi kan ikke tenke sånn! Folk blir ikke bedre av å bli staffa. Ungdommene

her er ofre i livene sine. Vi må tenke større. Samfunnet kommer ut i pluss om vi stopper behovet for straff.

- Jeg er ikke kristen, men er overbevist om at Jesus ville vært enig både med Hiimsmoen og meg!

Terapeutene kan bli "smitta av vold" eller bli sekundærtraumatisert. Det er viktig å lære seg å forstå symptomene på det. Men det er mulig at medleverskap gir en beskyttelse mot dette, under Per Isdal.